

11.
DISSERTATIO
DE RERUM FENNICARUM SCRIPTORIBUS

ANTE CONDITAM ACADEMIAM ABOËNSEM;

CUJUS PARTEM QUARTAM,

IN UNIV. LITER. ALEXANDR. FINLANDENSI
VENIA AMPL. ORDINIS PHILOS.

PUBLICO EXAMINI MODESTE SUBJICIUNT;

AUCTOR

GABRIEL REIN,

Phil. Doctor nec non Historiarum Docens,

ET

RESPONDENS

HENRICUS JOHANNES HJORTH,

Borea-Fenno.

In Atrio Ven. Capit. Ab. Majori die XI Junii

MDCCCXXVIII.

h. p. m. c.

ABOAE, ex officina Typographica FRENCKELLIANA.

OF THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

ciamque, qua Carelia inter utrumque regnum est partita, anno 1348 initam perhibet, quum tam foederis documentum nobis reservatum, quam annales Russici annum indicent 1323 9). Neque vetustis confirmantur documentis, verum potius refelluntur, quæ Ericum Olai 1) secutus de discordia inter Regem Magnum Smek et Episcopum Hemmingum exorta, Episcopi vinculis et Rege sacramentorum usu interdicto enarrat. Episcopum Olaum Professore fuisse Parisiensem perhibet, etsi Lectorem tantum eundem appellant antiquiores 2). Ad tempora unionis Calmaricæ progressus, turbas intestinas, seditionesque contra Reges Danicos, et bella cum exteris præsertim Russis gesta exponit, præfectos summos eorumque primaria facta recenset, et ultimos hujus periodi annos æque ac seculi sequentis, decimi nimirum sexti memorabilia, ita refert usque ad finem operis, ut uberriora in universum eidem innotuisse videantur documenta, eademque magis certa et fidem merentia. Errat tamen ubi Arvido Kurck substitutum esse successorem M. Ericum contendit, quum hic nonnisi vicarius munere fungeretur Episcopali, ideoque Electus appellaretur 3). Permutationem doctrinæ religiosæ, Gustavo I regnante peractam exponens, viros rebus hisce novis minus faventes adeo diligenter enumerat, ut merito iisdem invidiam hancce videatur tribuere, quamquam expressis verbis sententiam suam manifestare sedulo evitet, neque ideo sacerdotum evangelicorum res gestas et merita afferre negligat. De redditibus Cleri diminutis, tributisque ab eodem in usum regni solutis, de pertinacibus Fennorum animis, qui, libertate nuper adepta freti, vectigalia sacerdotibus debita sol-

9) Porthan Sylloge Monum. p. 76 sqq. Chron. Novgor. I, p. 585.

1) Hist. Svec. Goth. L. IV, p. 241.

2) Juust. Chron. p. 24. Fragm. Palmsk. p. 11.

3) Juust. Chron. p. 33.

solvere renuebant, unde auctoritate regia clericis erat subveniendum, paullo copiosius agit, incommoda e nova doctrina orta forte demonstraturus. Res ecclesiasticæ intertextæ sunt narrationibus de bellis iisdem temporibus in regionibus orientalibus et præsertim Fennia gestis. Regnante Erico XIV de Johanne, Fennia duce, varia affert, ejus nuptias Vilnæ initas, discordiam cum fratre exortam, custodiam, libertatem iterum adeptam, victoriam de fratre deportatam, regnumque Erico ereptum, immixtis insimul ex Juusteno haustis de rebus ecclesiasticis indiciiis. Copiosius de dissidio, mortuo Johanne III, inter Sigismundum et Carolum concitato, et de turbis inde in Fennia motis, de Claudii Flemming, aliorumque procerum tractat rebus gestis, et fidem quam legitimo suo præstiterunt Regi nostrates, merito iisdem in laudem vertit. De occupatione deinde agit Fennia a Carolo IX peracta, ejusque in eadem manifestata severitate; de urbibus ab eo et filio Gustavo Adolpho heic fundatis, et rebus inter Russiam Sveciamque, ad a:o 1617 compositam usque pacem, peractis. Commemorata Isaaci Rothovii ad sedem Episcopalem promotione, reliquum operis miseriis suis in carcere Cajanenburgensi perpessis describendis, virorumque sibi inimicissimorum memoria posterorum odio conservanda complet. Per totam Chronologiam fata Livoniae, Estoniae et Curoniae simul cum rebus Fennicis allata sunt; quorum autem seriem exponere tam pagellarum ambitus, quam ratio propositi nos prohibent. Judicia autem nostra de opere hocce Messenii si conferantur, ex allatis jam apparet, de antiquissimis temporibus narrata, nisi ipsos fontes consulueris, horumque certitudinem probaveris, nullam prorsus fidem promereri; ex ea vero ætate, quæ ab occupatione Fennia per Svecos incipit, quodammodo certiora ejusdem fiunt effata, quamquam ab initio parca atque e fontibus nobis notissimis hausta; quo propius vero in progressu narrationis ad suum ævum pervenit auctor, eo uberiora eidem affluxisse videntur documenta, eo digniora fide ejusdem fiunt indicia, eoque major in universum operis utilitas, præsertim cum non tantummodo res ecclesiasticas, verum etiam civi-

civiles et bellicas exponat, cæteraque indigena monumenta prius jam abrumpantur, unde per quoddam tempus unicus est testis res nostras ex instituto enarrans.

Alterum a Messenio conscriptum, rebusque nostris illustrandis destinatum opus, Chronicon nimirum Fennicum, rhythmis Svecanis est compositum, e more sui temporis usitatissimo, non tamen laudabili, carminibus proponendi historiam. Diu manuscriptum pervagatum anno demum 1774 Aboæ, sequenti instructum inscriptione, excusum in lucem prodit: "Joh. Messenii Berättelse om några gamla och märkvärdiga Finlands Handlingar, hvilken innehåller En Krönika om Inbyggarens Härkomst, Bedrifter, Gudstjenst, Konungar, Regenter och Biskopar, med Svenska Rim beskrefven;" pp. 67. 8:o. Post Chronologiam esse conscriptum Chronicon hocce, ipse p. 67 testatur auctor, non tamen ultra limites operis illius, annum scilicet 1628, narrationis filum producit, neque in universum, in rebus recitandis, ab eodem decedit, nisi quod, ligato sermone coarctatus, quodammodo aliter sententiam exprimat, paulloque copiosius rem exponat; quare librum huncce peculiari subijcere disquisitioni superfluum duximus, quum quod de superiori attulimus de hocce quoque valeat. Qualis fuerit codex manuscriptus, quo usus est editor in opere typis excudendo, plane nos latet, quum ne verbum quidem præfationis loco præmissum, aliquam de eodem præbeat notitiam; alium tamen commemorare videtur Ampl. Warmholz 4), suo tempore in Archivio Antiquitatum servatum, copia documentorum, res enarratas probantium, ad calcem instructum. Eundem anno 1657 jamjam prelo subeundo paratum fuisse refert, quare nisi ipsius Messenii manu exaratus, tamen ex ipso architypo descriptus nobis visus est. — In opus hocce animadversiones quasdam edidit Cel. Bilmark, Dissertatione Academica A:o 1775,

4) Bibl. Hist. Sveo-Goth. T. I, p. 286 sq.

1775, respondente J. I. Ekegren, Aboæ in lucem emissa, origines præsertim quas Fennis tribuit Auctor dijudicans et refutans. -- Catalogum præterea operum, tam a Messenio ipso conscriptorum, quam quæ e scriptis aliorum virorum in lucem ediderat, tomo Scondiæ Illustratæ decimo tertio appensum reperiet Lector.

Unum adhuc opus in eam ætatem, cujus historicos afferendos sumsimus, incidere, Chronicon nimirum incerti Auctoris Finlandiæ, a Nob. Nettelbladt libro suo Schwedische Bibliothec, Erstes Stück, S. 96--115 insertum putent forte, qui ex verbis p. 97 occurrentibus, *nullum aliud deculiari libro Chronicon Fennicum eousque conscriptum fuisse*, collegerint, neque Messenii Chronicon Rhythmicum tum jam fuisse compositum; quum vero alia Auctoris istius incerti effata seriore respiciant ætatem, statuendum est, Messenii opera vel archivo regni inclusa, vel manu scripta tantum circumlata, paucis solummodo innotuisse hominibus, neque ad Auctoris nostri pervenisse notitiam, unde ex ejus de iisdem ignorantia, nec tempus quo vixerit, nec quando Chronicon conscripserit demonstrari potest. Disserit e contrario de felici Svecorum in bello successu (p. 97), et fortibus Fennorum in Germania, Polonia, Dania, Russiæque rebus gestis, quibus bellica Sveonum gloria aucta (p. 115), finesque regni prolata et amplificati sunt (97): quibus verbis bella respici videntur duce Jacobo de la Gardie in Russia, et Gustavo Adolpho in Polonia ac Germania gesta; quum vero post mortem demum gloriosi hujus Regis, anno scilicet 1644, intimis regni Danici terris Syeci victicia intulerunt arma, ante hoc tempus vix compositum esse potest Chronicon nostrum; et præsertim ubi consideravis, pacibus demum Brœmsebroënsi A:o 1645, est Westphalica A:o 1648 tam insigniter amplificatum esse imperii Svecani ambitum, ut de ea re disserendi ansam sibi jure sumere potuerit auctor, originem hujus Chronici in medium seculi decimi septimi collocandam esse putamus, nisi forte ad se-
rio-

riorem adhuc ætatem, victoriis Caroli X Gustavi inclitam eandem referre velimus. Apparet igitur, opus hocce eorum non esse temporum, quorum historicos dijudicandos summus.

Enumerati jam Scriptores tantum, conditam A:o 1640 Aca-
demiæ Aboënsem præcedentes, ex instituto fata Fenniae
exposuerunt, quo pacto unici sunt fontes, unde, e propria
supellectili, rebus nostris illustrandis atque indagandis inser-
vientia promantur. Considerata vero brevitate quorundam
et pensitato defectu fidei, quo alia laborant horum operum,
magis quam aliis populis nobis opus est, ut vicinarum
gentium Scriptores consulamus, eorumque indiciis proprio-
rum historicorum paupertati succurrere studeamus. Quod stu-
dium adjuvant præsertim, utpote proximi vicini nostri, au-
ctores Russici et Svecani, priores nimirum ea ætate qua ma-
ximam ad partem sui vixerunt juris Fenni, posteriores ex eo
inde tempore, quo Svecorum obtemperavit gens nostra do-
minio. Annales Rossici historiam Chronologico ordine, pro
ætate qua orti sunt fide magis insolita, enarrantes, plurium
gentium Fennicarum cognitionem produnt. Primo jamjam
Russorum Annalistæ, Nestori, nomen Tschud, occidentali-
bus et borealibus Fennicis stirpibus inditum, Tavastorum-
que indigena appellatio Jem vel Jam innotuerant, et pro-
gressu temporis Chronica Novgorodica Careliorum quoque
et Fennorum proprie sic dictorum 5) faciunt mentionem.
Variis locis de majoribus nostris commemorant, in transcur-
su quidem plerumque, et paucis tantum verbis, ita tamen ut
multifarium commercium, mox hostile mox amicum, quod
a primis inde imperii Russici originibus inter utramque gen-
tem valuerit, dilucide elucescat. Non vero in antiquissimis
tantum temporibus illustrandis, verum per totam historiam

G

no-

5) Cfr. si placet Diss. nostram de gente Sumorum, Aboae 1827.

nostram, testes Russici sunt consulendi, ut comparatis cum iisdem indiciis indigenis et Svecanis, veritas rerum, quæ inter utramque gentem locum habuerint, facilius eruatur et cognoscatur. — Quamdiu autem cum Svecia erat conjuncta Fennia nostra, in exponendis patriæ suæ fatis, res memoratu nobis dignas identidem narrant illius historici. Præterea quæ totam tetigerunt Sveciam, eorum Fennia quoque partem sibi vindicat: leges enim in Svecia latæ, fœdera cum aliis gentibus inita, bella gesta, regiminis forma, rerum divinarum doctrina, in scientiis et artibus facti progressus civium in altera parte maris, omnia hæc in patriam quoque nostram vim suam ita exseruerunt, ut, absque rerum Svecicarum cognitione, nec institutiones civiles et ecclesiasticæ, nec culturæ gradus, neque in universum fata Fennici populi, quibus conditio ejusdem hodierna procreata est, demonstrari et perspicui possint. — Quia ab antiquissimis inde temporibus majores hodiernorum Scandianorum, ob viciniam, multum cum Fennicis versarentur stirpibus, istorum antiquitatis monumenta, Sagas sic dictas Islandicas, majorum etiam nostrorum fatis enucleandis adhibere studuerunt, e. c. Messenius, anonymus Chronici Finlandiæ Auctor, alique nonnulli; quum autem in fontibus hisce nomen Fennicum non modo hodiernis Fennis, verum Lapponibus quoque tribueretur, variæque præterea aliæ obvenirent denominationes ab advenis Gothis, Sveonibus Norvegisque antiquis septentrionis incolis tributæ, quas omnes Fennos nostros, absque ulteriori investigatione respicere crediderunt Scriptores, haud mirandum eosdem inde in maximos incidisse errores. Ubi porro consideraveris magnam Sagarum partem per se jam minus fide esse dignam, omnes vero in universum e sui ipsius populi ratione, moribus vitæque genere dijudicatas, res Fennicas describere, ita ut Scandianum omnino characterem populis Fennicis induant, instituta regiminisque formam iisdem tribuant Scandianis plane similem, imo reges iisdem adscribant, quorum ipsa nomina e Scandianorum idiomate sunt hau-

hausta, vel saltem ita mutilata, ut Fennica eorum origo ægre agnoscat; facile intelliges, cur serioribus rerum nostrarum scrutatoribus tam suspecti visi fuerint fontes Islandici, ut omnia quæ de Fennis in iisdem obveniant enarrata, vel meris fabulis adponerent omnique respectu indigna censerent, vel de Lapponibus tantum valere crederent. Hac mente sedulo quidem evitarunt recentiores ne ad res fide indignas declinarent, insimul tamen hunc fontem antiquitati nostræ illustrandæ haud parum inservientem neglexisse nobis videntur, unde veritatem potius diligentia et studio eruere debuerint. Etsi namque sæpius Lapponiæ ejusque incolarum mentionem Sagæ istæ faciant, provinciæ tamen Finlandia, Quenlandia, Kyrialandia nominatim quoque afferuntur, unde manifeste apparet, de majoribus nostris interdum etiam esse sermonem 6). Quod vero ad fidem eorum attinet, negari quidem non potest, quasdam fictarum narrationum magis, quam certæ historiæ prodere speciem; aliæ autem e contrario tam firmo stabilitæ sunt fundamento, ut historiam suam iisdem superstruere haud dubitaverint Scandiani, criticoque adhibito judicio veritatem ex iisdem elicere. Quorum exemplum subsecuti, non quidem tam uberes fructus in emolumentum historiæ nostræ e Sagis istis capteremus, nihilominus tamen suspicandum est, e diligenti earum studio, instituta investigatione quibusnam nominibus majores nostri fuerint significati, quænam indicia cum iis, quæ aliunde de antiquitate nostratium comperimus, conveniant, et adaptatis narrationibus hisce ad indolem populi nostri

6) De hac re Cel. Rask sequentem in modum judicat: Det är riktigt hvad Porthan bemaerker at Islaenderne ved Finnar sædvanlig betegne de nu saa kaldte Lapper, -- dog menes uden Tvivl ogsaa i senere Tider egentlige Finner (Suomalaiset), hvor der nævnes Finland, Kvenland, Kyrialand ell. desl. in notis ad Otheri periplum: Det Skand. Litter. Sel-skabs Skrifter, XI:te Aargang, S. 91, nota i).

stri vetustam, tantum inde usum proventurum, ut saltem pretium sit operæ adhibitæ. — Præter allatarum gentium Scriptores, singulis temporibus Auctores quoque Danici et Polonici rerumstrarum scrutatoribus sunt consulendi; priores nimirum iis inserviunt demonstrandis, quæ tempore consociationis trium regnorum borealium, Calmariae initæ, sunt gesta, ut effatis Svecorum et Danorum comparatis, ad veritatem, odio et inimicitia haud raro deformatam propius accedere queamus, utque appareat quænam fuerit Regum Danicorum in Fennos mens, quæ fausta pervixerint nostrates, quibusque salubribus gavisii sint institutis, et e contrario, quibus infaustis fuerint obnoxii fati, utrum omnia e malevolentia imperantium profluxerint hæcce, an potius e temporum duritie et iniquitate interdum quoque emanaverint. Polonici Scriptores iis illustrandis adhibendi sunt, quæ sub finem seculi decimi sexti et priori parte seculi sequentis evenerint, quum ob fidem a Fennis legitimo suo Domino Sigismundo III, Polonorum Regi, præstitam, duce Gubernatore Claudio Flemming, fata quoque patriæ rebus Polonicis eo tempore sint immixta. Quamquam autem antiquioribus jam temporibus multi e Germania oriundi, præsertim e mercatorum et opificum ordine, patriam nostram non modo intraverint, verum etiam domicilia ibidem collocaverint, majoresque nostros variorum negotiorum cognitione instituerint, rerum tamen Germanicarum scriptores immediate ad historiam nostram minus conducunt; et quæ bello tricenario a Fennis quoque ad fidem emendatam conservandam egregie et fortiter fuerint peracta, memoriam paucorum nostræ gentis illustrium immortalitati magis commendant, quam totius populi fata tangunt. — Testimoniis hisce, quæ in gentium allatarum scriptoribus de Fennis reperiuntur exposita, ad proprios annumeratos historiographos additis, omnes fere fontes habes, antiquitati nostratium, quamdiu in hodiernis suis vixerunt sedibus, explicandæ inservientes. Ipsæ vero origines Fennorum, æque ac cæterarum gentium Europam in-

colentium, in oriente sunt investigandæ, apud stirpes scilicet Fennicas primariis sedibus propiores. Læta etiam affulget spes in origines istas, hucusque obrutas caligine, haud parum lucis fusum fore indefessis viri, eruditis jam præclare noti, And. Joh. Sjögren, perscrutationibus, qui opibus publicis, Imperantium munificentia adjutus, quantum jam annum vasti imperii Russici regiones boreales pervagatur et sæpe per solitudines sparsim tantum hominibus habitatas, iter persecutus, cognatarum nobis stirpium linguas, mores, traditionesque a patre ad filium propagatas exquirat atque percontatur. De prioribus quoque majorum nostrorum habitaculis, eorundem migrationibus, diverso invicem agitato commercio, conditioneque in universum antiquissima itaque multa innotescant diu frustra desiderata, quæ sine dubio prima nostratum tempora, ubi jamjam limites hodiernos occupaverant, insimul collustrabunt.

E ratione propositi in hisce subsistentes, pagellas præsentés in lucem emittimus, haud quidem quales optavimus; prohibente namque summa, qua post infaustum incendium laboramus, subsidiorum inopia, nec fontes unde rerum nostrarum Scriptores sumserunt vel proprius adire vel pleniori catalogo indicare, neque de iisdem eorumque operibus ab aliis antea jamjam exposita, diligenter satis investigare potuimus; at speramus tamen, si contigerit nobis historiographiæ ejus ætatis, quam describendam suscepimus, quodammodo consulere, B. Lectorem, in opusculo hæcce dijudicando, non respecturum, quale esse debuerit, sed quale his temporibus fieri potuerit.
